

ODGOVOR NA PRISPEVEK J. TOPORIŠIČA
Z ZDRUŽENIMI MOČMI NAD NOVI SLOVENSKI PRAVOPIŠ

Na kritiko Jožeta Toporišiča, ki jo je naslovil na udeležence poletnega seminarja, se mi zdi smiselno odgovarjati le zato, ker bi rada natančneje pojasnila svoja stališča. Kot zgled za pinjinski zapis v slovarskem (!), ne uvodnem delu navajam *Deng Xiaoping*, J. Toporišič pa me vodi na str. 193–194, o kateri sploh ne govorim in s katere sem tudi sama razbrala poslovenjeni zapis, ki pa v slovarskem delu na str. 457 ni realiziran. Neskladje je mogoče zaslediti med *Nandžingom*, *Šandungom* in *Bejdžingom* v Pravidlih in *Nankingom*, *Šantungom* in *Pekingom* v Slovarju; če nič drugega, je slabo dajti enake zglede za poslovenjeni zapis in podmačeno obliko. Govorim o netipični nenačleni končnici *-o* moških samostalnikov tipa *Sillitoe* in *Marlborough* in navajam, da ju v rabi podaljšujemo z *-j-*. J. Toporišiču se to ne zdi primerno, zato bi naglas po zgledu *Crusoe* iz čl. 781 premaknil na končnico *[krusó]* in potem bi to sistemsko podaljševal z *-j-*, češ da »podobno premikanje naglasa zaradi oblikoslovja v knjižni slovenščini ni nič nenavadnega«, in navaja zgleda *Paraná* in *Moskvá*, ki da sta se spremenila v *Parána* in *Móskva*. *Móskva* že davno tega, *Paraná* pa v SP 2001 na str. 1078 ostaja *Paraná* s pregibanjem *Parané* (!), česar ne SP 2001 ne slovnica za prevzete besede ne predvidevata. Prvič je analogija z ženskimi oblikami slaba, drugič je premik naglasa s končnice (in ne obratno!) tako ali tako dovolj pogost pojav v našem jeziku in tretjič se je premik naglasa v primeru *Crusoe* zgodil v SP 2001, ne pa v rabi, saj ga SP 1962 še navaja kot *[krúso]* in pregiba kot *Crusoeja [krúsoja]*, kar se tudi meni zdi čisto primerna oblika za samostalnike z netipično končnico, zapisano z več črkami, kot je to primer pri zgledu *Sillitoe [sílito]* *Sillitoeja [sílitoja]* ali *Marlborough [mólboro]* *Marlborougha [mólboroja]*. Mislim, da je Toporišičev predlog o premiku naglasa zaradi zasilne analogije še mnogo manj primeren kot moj o podaljšani osnovi z izpričanim podobnim zgledom.

Ker sem se v svojem članku Normiranje polcitratnih lastnih imen v SP 2001 preglednice v čl. 1128 lahko le dotaknila, naj zdaj natančneje pojasnim, kaj vse bi se dalo izboljšati, ne da bi si po nepotrebnem sposojali črke pri Poljakih in Hrvatih.

SP 2001 si je prizadeval slediti načelu, da bi se v čim večji možni meri izognil enakim ustreznikom, zato si je za poslovenjeni zapis pinjina izposodil tuje črke (*ć, ś, z, ü*), česar ni naredil pri nobenem drugem prečrkovanju iz nelatiničnih pisav; aspiracija je zanemaril in si, da bi razlikoval med *[c']*, zapisanim v pinjini s *c*, in *[c]*, zapisanim z *z*, za slednjega zamislil zapis z dvočrkjem *dz*. Upošteval je spremembo pinjinskega *-ong* v poslovenjeni *-ung*, pri drugih (npr. *-ian -ljen*) izgovora ni upošteval (gl. preglednici 1, 2). Preglednico je sestavil po abecednem zaporedju črk za samoglasnike in soglasnike ter samo- in soglasniške skupine, s katero si uporabnik le stežka pomaga, saj mora oboje sam kombinirati. (Mimogrede: pomanjkljive so tudi druge preglednice za prečrkovanje iz nelatiničnih pisav.)

Po mojem prečrkovanju v čl. 1128 ni ustrezno. Po zgledu Dudna (Duden 1990: 99–102) in hrvaškega pravopisa (Anić-Silić 2001: 187–191) je treba sestaviti preglednico po pinjinskih zlogih s poslovenjenimi ustrezniki. Zaradi narave našega jezika in črkopisa ne moremo povsem slediti ne enemu ne drugemu zgledu (oba si seveda

pomagata s približki), lahko pa ju uporabimo za primerjavo (v preglednicah 1 in 2 Duden in HP 2001) in poiščemo nekatere nove rešitve (v preglednicah 1, 2 in 3 Predlog). Ustrezniki naj bi se čim bolj približali izgovarjavi. Ker v slovenščini ne poznamo ne mehkega *č* in *š* ne aspiriranih glasov, bi prvima dvema ustrezala naš *č* in *š*, druge pa bi ponazorili s *h* ob naših črkah. To bi bilo potrebno, da ne bi dobili preveč enakih ustreznikov. Kot je razvidno iz preglednice 1, iz *ch* [č'] in *q* [č'], *j* [č] in *zh* [č] ter *sh* [š] in *x* [š] sicer dobimo pri poslovenjenju po dvakrat *čh*, *č* in *š*, kar je še vedno zadovoljivo, saj podvojenih ustreznikov ni veliko: *ji* + *zhi* = *či*, *ju* + *zhu* = *ču*, *jun* + *zhun* = *čuen*; *chi* + *qi* = *čhi*, *chin* + *qin* = *čhin*, *chu* + *qu* = *ču*, *chuan* + *quan* = *čhuan*; *xi* = *shi* = *ši*, *xu* + *shu* = *šu*, *xuan* + *suan* = *šuan*, *xun* + *shun* = *šun*. Črki *w* in *y* prečrkujemo z *v* in *j*. Sinologi (Mlakar-Bekeš-Saje 2002: 35–43) »za manj zahtevna besedila« predlagajo »transkripcijo, ki bi verneje odražala kitajski glasovni sistem«, pri čemer naj bi »res uporabljali samo črke slovenske abecede«. Njihov predlog, ki ima gotovo tudi dobre plati, temelji na izbiri *j* za označevanje mehčanih glasov (razvidno iz preglednice 1) in zanemaritvi aspiracije (preglednica 2) ter na odsvetovanju zapisa *i z j* v vseh položajih, ohranitvi *r* [ž] kot *r*, končnega *-iu*, *-ou* kot *-iu*, *-ou* (ne *-jov*, *-ov*) in zamenjavi *ü* z *ju* (tretja preglednica). Ker sinologi niso popisali vseh zlogov, niso mogli opaziti problemov (npr. *xiang* bi po njihovem rezultiral v *šjiang*, kar bi Slovenec izgovarjal dvozložno kot [šjijáng-] namesto pričakovanega zapisa in izgovora enega zloga *šjang*). Skratka: njihov predlog (in sprva tudi moj) se večinoma bolj nagiba k branju po pinjinskem zapisu (izjema so priporniki in zlitniki) kot korektnem zapisu po izgovoru.

Pinjin	Izgovor	SP 2001	HP 2001	Duden	Sinologi	Predlog
ch	č'	č	čh, tudi č	č	č	čh
q	č'	ć	čh, tudi ć	ts	čj	čh
j	ć	dz	ć, tudi đ	dz	džj	č
zh	č	dž	č, tudi dž	dž	dž	č
sh	š	š	š	š	š	š
x	ś	ś	sj	c	šj	š
z	c	c	c, tudi dz	ts [dza]	dz	c
c	c'	c	ch, tudi c	ts'	c	ch

Preglednica 1: Primerjava zapisov šumevcev in sičnika *c*.

Ker kitajščina nima opozicije zvonečega proti nezvonečemu zaporniku, pač pa opozicijo navadni zapornik proti aspiriranemu zaporniku, lahko za razlikovalno vlogo (tako kot zgoraj) uporabimo *h*.

Pinjin	Izgovor	SP 2001	HP 2001	Duden	Sinologi	Predlog
b	p	b	p, tudi b	[ba]	b	p
p	p'	p	ph, tudi p	p'	p	ph
d	t	d	t, tudi d	t [d]	d	t
t	t'	t	th, tudi t	t'	t	th
g	k	g	k, tudi g	k [g]	g	k
k	k'	k	kh, tudi k	k'	k	kh

Preglednica 2: Primerjava zapisov zapornikov.

Različice zapisov, ki jih ponuja SP 2001 pri kombinaciji *u* + samoglasnik, bi opustili, saj se ji tudi pri *-ua-* in *-ue* v kombinaciji z *y*, torej *yuan* in *yue* (poslovenjeno *juan* in *jue*), zaradi težav z izgovorom ne moremo izogniti. Torej bi bili tudi *-ua-*, *-ui* in *-uo* kar *-ua-*, *-uej* in *-uo* (v tej kombinaciji se spremeni tudi *i*) in *-uo*. Tako bi se izognili dvojnicam, ki jih v podobnih primerih navaja SP 2001 (npr. *Kváj/Kuáj* = *Kuáj*). Izglasni *-ou* *-ouj* bi pisali, kot je v pravopisu že navedeno, tj. z *-ov*. Za *-iu* SP 2001 ponuja *-ju* (enako HP 2001) ali *-iu*. Ob upoštevanju izgovora bi bil pravilen *-jov*.

Ostane samo še *ü*. V pinjinu se *ü* [*y*] (poslovenjeno [*i*]) pojavlja redko. V SP 2001 je naveden zgled *Lüshun* = *Lüšun*, v Velikem splošnem leksikonu npr. *Lüda* [*lída*]. Če prevzamemo *ü* kot *i*, potem dobimo za zloga *lü* in *li* ter *nü* in *ni* enaka usteznika, tj. *li* in *ni*. Če ju prevzamemo kot *u*, potem ne razlikujemo med zlogoma *lü* in *lu* ter *nü* in *nu* (HP 2001 ponuja za *lü* = *luj*, za *nü* = *nuj*, za *nüe* = *nue*), za silo bi bilo mogoče sprejeti predlogov sinologov *ju*. Skladen z že navedenimi načeli bi bil *i*.

Pri iskanju rešitev za prečrkovanje sem se posvetovala s primerjalnim jezikoslovcem Igorjem Kafolom, ki se bolj od sinologov podobno kot Hrvati zavzema za prevzem zlogov po izgovoru. Šele na podlagi njegovega preučevanja glasovnih zakonitosti kitajščine in predlogov o poslovenjenju določenih glasov je bilo mogoče sestaviti končno preglednico, ki povzema tudi vsa v članku razložena dejstva.

Pinjinski zapis	SP 2001	Sinologi	Predlog
a	a	a	a
-ai	aj	ai	-aj
an	–	an	–
ang	–	ang	–
-ao	ao	ao	-ao
e	e	e	e
-ei	ej	ei	-ej
en	–	en	–
eng	–	eng	–
i	i	i*	i
-ia	ja	ia	-ja
-iao	jao	iao	-jao
-ian	–	ien	-jen
-ie	je	ie	-je
iou	–	iou	–
-iu	ju/iu	–	-jov
o	o	o	o
-ong	ung	ung	-ung
iong	–	iung	–
-ou	ov	ou	-ov
u	u	u	u
-ü*	ü	ju	-i
-ua-	va/ua	ua	-va- = -ua-
-ue	–	–	-ue
üe	–	jue	–
uan	–	uan**	–
uang	–	uang	–
-üan*	=	–	-ian
-uai	vaj/uaj	uai	-vaj = -uaj
-ui	vi/ui	uei	-vej = -uej
-un	–	–	-ven = -uen
-uo	vo/uo	uo	-vø = -uo

Preglednica 3: Primerjava zapisov samoglasnikov ter samoglasniških in samoglasniško-soglasniških skupin.

* »Varianta: ø za soglasniki c, s, z, ch, sh, zh.« (Mlakar-Bekeš-Saje 2002: 42)

** »uen za palataliziranimi soglasniki j, q in x« (Mlakar-Bekeš-Saje 2002: 42).

Opomba: V Preglednici 3 so poudarjene črkovne kombinacije, ki jih v SP 2001 bodisi ni bodisi so različne od novega predloga, prečrtane so možne različice, z zvezdico pa je označen *ü* (v preglednici 4), ki se v zlogih le redko pojavlja.

a	a	che	če	fang	fang	huo	huo
ai	aj	chen	čen	fei	fej	ji	či
an	an	cheng	čheng	fen	fen	jia	čja
ang	ang	chi	či	feng	feng	jian	čjen
ao	ao	chin	čhin	fo	fo	jiang	čjang
ba	pa	chong	čhung	fou	fov	jiao	čjao
bai	paj	chou	čhov	fu	fu	jie	čje
ban	pan	chu	ču	ga	ka	jin	čin
bang	pang	chua	čhua	gai	kaj	jing	čing
bao	pao	chuai	čhuaj	gan	kan	jiong	čjung
bei	pej	chuan	čhuan	gang	kang	jiu	čjov
ben	pen	chuang	čhuang	gao	kao	ju	ču
beng	peng	chui	čhuej	ge	ke	juan	čuan
bi	pi	chun	čhuen	gei	kej	jue	čue
bian	pjen	chuo	čhuo	gen	ken	jun	čuen
biao	pjao	da	ta	geng	keng	ka	kha
bie	pje	dai	taj	gong	kung	kai	khaj
bin	pin	dan	tan	gou	kov	kan	khan
bing	ping	dang	tang	gu	ku	kang	khang
bo	po	dao	tao	gua	kua	kao	khao
bu	pu	de	te	guai	kuaj	ke	khe
ca	cha	dei	tej	guan	kuan	kei	khej
cai	čaj	den	ten	guang	kuang	ken	khen
can	chan	deng	teng	gui	kuej	keng	kheng
cang	chang	di	ti	gun	kuen	kong	khung
cao	chao	dian	tjen	guo	kuo	kou	khov
ce	che	diao	tjao	ha	ha	ku	khu
cei	chej	die	tje	hai	haj	kua	khua
cen	chen	ding	ting	han	han	kuai	khuj
ceng	cheng	diu	tjov	hang	hang	kuan	khuan
ci	chi	dong	tung	hao	hao	kuang	kuang
ciu	chjov	dou	tov	he	he	kui	khuej
cong	chung	du	tu	hei	hej	kun	khuen
cou	chov	duan	tuan	hen	hen	kuo	khuo
cu	chu	dui	tuej	heng	heng	la	la
cuan	chuan	dun	tuen	hong	hung	lai	laj
cui	chuej	duo	tuo	hou	hov	lan	lan
cun	chuen	e	e	hu	hu	lang	lang
cuo	chuo	ei	ej	hua	hua	lao	lao
cha	ča	en	en	huai	huaj	le	le
chai	čaj	eng	eng	huan	huan	lei	lej
chan	čan	er	er	huang	huang	leng	leng
chang	čhang	fa	fa	hui	huej	li	li
chao	čhao	fan	fan	hun	huen	lia	lja

lian	ljen	nen	nen	qin	čin	shao	šao
liang	ljang	neng	neng	qing	čhing	she	še
liao	ljao	ni	ni	qiong	čhjung	shei	šej
lie	lje	nia	nja	qiu	čhjov	shen	šen
lin	lin	nian	njen	qu	čhu	sheng	šeng
ling	ling	niang	njang	quan	čhuan	shi	ši
liu	ljov	niao	njao	que	čhue	shou	šov
long	lung	nie	nje	qun	čhuen	shu	šu
lou	lov	nin	nin	ran	žan	shua	šua
lu	lu	ning	ning	rang	žang	shuai	šuai
lü	li	niu	njov	rao	žao	shuan	šuan
luan	luan	nong	nung	re	že	shuang	šuang
lüan*	lian	nou	nov	ren	žen	shui	šuej
lue	lue	nu	nu	reng	ženg	shun	šuen
lüe*	li	nü	ni	ri	ži	shuo	šuo
lun	luen	nuan	nuan	rong	žung	ta	tha
lün*	lin	nüe	nie	rou	žov	tai	thaj
luo	luo	nun	nuen	ru	žu	tan	than
ma	ma	nuo	nuo	rua	žua	tang	thang
mai	maj	o	o	ruan	žuan	tao	thao
man	man	ou	ov	rui	žuej	te	the
mang	mang	pa	pha	run	žuen	tei*	tej
mao	mao	pai	phaj	ruo	žuo	teng	theng
me	me	pan	phan	sa	sa	ti	thi
mei	mej	pang	phang	sai	saj	tian	thjen
men	men	pao	phao	san	san	tiang	thjang
meng	meng	pei	phej	sang	sang	tiao	thjao
mi	mi	pen	phen	sao	sao	tie	thje
mian	mjen	peng	pheng	se	se	ting	thing
miao	mjao	pi	phi	sei	sej	tong	thung
mie	mje	pian	phjen	sen	sen	tou	thov
min	min	piao	phjao	seng	seng	tu	thu
ming	ming	pie	phje	si	si	tuan	thuan
miu	mjov	pin	phin	song	sung	tui	thuej
mo	mo	ping	phing	sou	sov	tun	thuen
mou	mov	po	pho	su	su	tuo	thuo
mu	mu	pou	phov	suan	suan	wa	va
na	na	pu	phu	sui	suej	wai	vaj
nai	naj	qi	či	sun	suen	wan	van
nan	nan	qia	čhja	suo	suo	wang	vang
nang	nang	qian	čhjen	sha	ša	wei	vej
nao	nao	qiang	čhjang	shai	šaj	wen	ven
ne	ne	qiao	čhjao	shan	šan	weng	veng
nei	nej	qie	čhje	shang	šang	wo	vo

wu	vu	yang	jang	ze	ce	zhe	če
xi	ši	yao	jao	zei	cej	zhei	čej
xia	šja	ye	je	zen	cen	zhen	čen
xian	šjen	yi	ji	zeng	ceng	zheng	čeng
xiang	šjang	yin	jin	zi	ci	zhi	či
xiao	šjao	ying	jing	zong	cung	zhong	čung
xie	šje	yong	jung	zou	cov	zhou	čov
xin	šin	you	jov	zu	cu	zhu	ču
xing	šing	yu	ju	zuan	cuan	zhua	ču
xiong	šjung	yuan	juan	zui	cuej	zhuai	čuaj
xiu	šjov	yue	jue	zun	cuen	zhuān	čuan
xu	šu	yun	juen	zuo	cuo	zhuang	čuang
xuan	šuan	za	ca	zha	ča	zhui	čuej
xue	šue	zai	caj	zhai	čaj	zhun	čuen
xun	šuen	zan	can	zhan	čan	zhuo	čuo
ya	ja	zang	cang	zhang	čang		
yan	jen	zao	cao	zhao	čao		

Preglednica 4: Zlogi v pinjinu (polkrepki) in poslovenjeni ustrezniki.

LITERATURA

- ANIĆ, V., SILIĆ, J., 2001: *Pravopis hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Duden Aussprachewörterbuch, Wörterbuch der deutschen Standardaussprache*, ³1990. Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich: Dudenverlag (zv. 6).
- MLAKAR, B., BEKEŠ, A., SAJE, M., 2002: Predlog slovenske transkripcije kitajskega jezika. *Azijske in afriške študije VI/2*.
- Slovenski pravopis*, 1962. Ljubljana: SAZU in Državna založba Slovenije.
- Slovenski pravopis*, 2001. Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU.
- Veliki splošni leksikon v osmih knjigah*, 1997–98. Ljubljana: DZS.

Marta Kocjan - Barle
Založba Mladinska knjiga v Ljubljani